

ХОВУ АЖЫЛЫНГА ДАЙЫНЧЫ ЧАРЫШТЫ УЛАМ КАЛБАРТЫЛ!

ЧЕДЕРЖИЛЕР ТАРАА ДЭЭШ ШИИТПИРЛИГ ДЕМИСЕЛДЕ

АНАТОЛИЙ МИНИН — «СК-3» комбайн-биле хүнде тараа көзөр нормазын 1,5—2 натап ажыр күүседип турар.

ООРЖАК ЗБИР-ООЛ — «СК-3» комбайн-биле хүн нормазын ийн катан ажыр күүседип турар.

«Тилелге» совхозтун комбайнери

Михаил Акан оолович МОНГУШ
«СК-3» биле хүнде 20 ганы кестирип, нормазын ийн катан ажырып турар.

Би-Хемде «Кызыл тараачын» колхозтун комбайнери
Алексей Михайлович ВАВИЛИН
хүн нормазын 200 хуу күүседип турар.

Тандыда «Элегес» совхозтун комбайнери

Павел Петрович БУТОНАЕВ
он хонукта 1300 центнер ажыг тарааны бастырган.

БҮГҮ ЧУРТТАРЫН ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, НАТТЫЖЫНАР! 1925 чылда

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди Советинин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

№ 216 (6547). 1966 ч. сентябрь 13, вторник | Өртөз 2 көп.

Ажаап алышкын болгаш тараа белеткели

Сөөлгү мезээ ёзуугар алырга, сентябрь 10-га чадир республикада, 91867 гектарын тараады нестинген. Ол болза планың 37,2 хуузу. Беш хонуктун өзүлдөз 14,2 хуу болган. 62857 гектар черини тараады бастырыпкан. Ол болза шунту нестинген черини 68,4 хуузу болур. Республикада бир гектардан дүжүт 10 центнер.

Эртнен беш хонуктарда Би-Хем районун тараадылары шалыпкын амылдаш, 21,6 хуу немелден чедип алганнар. Хүнде бир комбайнга оннаштыр ортумак амылдап кылышкын 13 гектар бөөп турар. Тарааны чулуруп чорудары база ийи организастаттыган. Беш хонуктарын дүжүтүлдө күнүне шыгынамырыңа Би-Хеминиң колхозтарында 1978 тонна тараа кирген. Ол болза график ёзуугар көргөнгөндөн 2,5 натап хей бөөп турар. Би-Хемчилер күнүне мурнунга планың ооналдзын 150,5 хууга күүсеткен. Ам пландан ажыр тараа думазарын үргүлчүлөп турар. Чүгөсө сентябрь 11-иниң хүнде күнүне шыгынамырыңа Би-Хемден 617 тонна тараа кирген.

«Элегес», «Шекпээр» совхозтар болгаш Наа-Хеминиң «Бурун-гаар», «Коммунизмче орун», Улуг-Хеминиң «Күш-ажылдың хөстүү», Бай-Тайганың «Мурнакчы» колхозтары күнүне-биле үзө санышкан, ам пландан ажыр тараа садарын үргүлчүлөп турар.

Сөөлгү үеде «Сүт-Хөл», «УТКА 25 чылы» совхозтарда, дүжүлдө станцияларда ажаап алышкынның темпизин көсүтүп-биле бедзэн. Беш хонукта күнүне тараа садары Кызыл хоорукунуң амыл-агыларын 30,7, Барыын-Хемиктин — 29,9, Тандының — 26,9 хуу немешкен.

РЕСПУБЛИКАДА КҮНҮНЕГЕ ТАРАА САДАР ПЛАН НИИТИЗИ-БИЛЕ 65,9 ХУУ КҮҮСЕТТИНГЕН.

Бо хүннерде кур чериниң «Тилелге» совхозунун тараадылары дайынчы ёзу-биле амылдап турар. Ында № 7 бригадала ажаап алышкынны дооскан. Ол амыл-агыдан хүн бүрү 800—900 тонна тараа күнүне шыгынамырыңа кирип турар. Сентябрь 11-де ол совхозтун тараа думазар планы 84,6 хуу күүсеттинген. Он-биле нады чамдык черлерде амыл ам-даа күнүне шыгынамырыңа зөөс. Сентябрьның ийгини беш хонукта Бай-Тайга районга незилде чүгөсө 9 хуу, Тес-Хемге 3,4 хуу немешкен. Овур биле Төмү райондарда чүгөсө 40-40 га тараады нестинген, а эринчилер ажаап алышкынга ам-даа кирбээн.

Чамдык амыл-агыларның шаңнарында тараа хей турда, оларны сөөртүп хожудат турар. Тараа чулуруп чорударының беш хонук графикин Чөөн-Хемчик районун амыл-агылары 27,7 хуу күүсеткен, а Бай-Тайга районун шаңнарында чүгөсө ийн тонна тарааны чулуруп чоруткан.

Чамдык амыл-агыларда ажаап алышкынның болгаш тараа белеткелиниң кошмак темпизин чорутурун чылдаганы механизаторларын күш-ажылын багыт организастап, мораль болгаш материал тараады-биле идиг берилишкенин эки дүшүртүрбей, политмассалыг амылдары сула чорудуп турарында. Танды, Наа-Хем, Бай-Тайга райондарын чамдык хову тураларында дайынчы хуудустар, хана солунары нүзүлбөй турар, амылдың түңүлдөргө доктанал үндүрбөй, көргүзүп салбыраларыңа мурнакчыларны клеретпейн турар. Бай-Тайга районда комбайнга хүнде ортумак амылдап кылышкын үш га, «Барлык» совхозта 2,2 га бөөп турар. Сентябрь 10-да бо совхозтун Хөндөлөң салбырыңа комбайнерлер коллективти арагалашкын нылган. Совхозтун директору эш Макальский, парток секретары эш Чылбак-оол шөлдө кижилерге барбас, амыл эртен 11 шакта орайтап эгелеп, нежээ эрте сонсал турарын билбей турарлар. Совхоз чүгөсө 700 га тарааны, азы планының 10,7 хууун ажаап алганын чылдаганы ол.

Шалыпчы беш хонуктун үшүк хүнү чоруп турар. Амыл-агыларның удуручуларын, бүгү тараадыларын хүлээлгези — шөлдөргө бедик темпизин амылдап, сентябрың 15-те күнүне тараа садарының планын күүседир дээш шаңнарга хайнышкынның амыл-аады болур.

13,5 муң тонна тарааны күрүнеге бээр

Чоа беш чылдың баштайгы чылды-да кур черде «Тилелге» совхозун механизаторлары болгаш тараадылары тараа дээш демиселде шийтирлиг үеи — дүжүт ажаап алышкынның организастыг чорудуп турарлар. Күрүнеге 10000 тонна тараа думазар планын 13,5 муң тонна чедирер деп бедиктен хүлээлгени совхозтун амыл-ишчилери алган.

Бо харымсалгалыг череке совхозтун амыл-ишчилериниң организастыгы, сорук кийирчилери партия, комсомол, профсоюз организастыгы болур. Парток болгаш оон бригадаларда эге организастыгы боттарының бюраларына болгаш хурадаларыга ажаап алышкынга белеткелиниң байдалын чугаалашкын, ову чорударының амыл планынын база партия-ишчилериниң болгаш политмассалыг амылдарының планынын бадмалал алган. Ам ол планнар ёзуугар амылдап турар.

Партокмунуң бюро кеңишчүлери тус-тус бригадаларда быжыглаттыган, 25 агитаторлар амылдап турар. Комсомол комитетиниң секретары Мария Даржаага удуруган агитаторларда амылдап эгелзэн.

Ажаап алышкын эгелзериң мурнуу чарымыда бүгү комбайнерлериниң хураал чылдыгырап, бригадала, агрегат бүрүтү ажаап алышкынның эгелзериң-не бедик түңүлдө амылдарын шийтирерлер. Кара-Хаан, Шамбалыг салбырларда партия организастыгы амыл хурадаларыга ажаап алышкынның организастыг чорудары база чугаалашкан.

Социалист чарышты бригадалар болгаш тус-тус комбайнерлер аразыңа организастап, оон негелдери амылдап кылган. Механизаторлар аразыңа чарыштын түңүлдө 3 хонук санында, бригадалар аразыңа 40 хонуктап чүдүрүп, Тилелге бригадала дүжүтүп Кызыл тукут тиксир болган 10 рубльдин өртөктү чүдүрбөй-биле шаңнаар. Мурнакчы механизаторга шийтирер амылдан тиксирешкан, 5 рубльдин өртөктү чүдүрбөй-биле шаңнаар.

Бо улуз кампанияны үзүлдө шөлдөргө амылдап турар кижилериниң амылдар-туртааларыңа чорутуу кичээлге салдыган. Хову туралары багыт зөөс периттинген, оларда столовадарда дүжүлгалыг повараар амылдап турар. Амыл-ишчилерин бедик бүдүрүчүлүг күш-ажылче хей-аң кийирип турар дозуннар, планаттар-биле туралар шийтирбеген, кино көргүзүлгөри график ёзуугар чоруп, солуннар Кызылдан келген хүнүнде-ле бригадаларга чедип, автолавкалар амылдап турар. Чорутуучу — турар хемчегер амылдап, бедик бүдүрүчүлүг болурунга улут садарын чедирген.

30 муң га амыл-бүрү культураалар, оон иштинде 26348 га тараа культураалары Чедерини ховуларын шыңгаан. Механизаторларын, чолалачыларын болгаш өскө-даа кижилериниң күнүне шыгынамырыңа амыл-биле бо хүннерде 10405 га черин тараады кестирип, күнүне шыгынамырыңа 8156 тонна тарааны кирген.

Бригадалар болгаш механизаторлар аразыңа калбарган социалист чарыштын ийгини түңүлдө сентябрь 10-да үндүргөн. Коммунист күн-ажылдың деп бедик аттын эгелзериң амылдарың № 7 бригадала (бригадир эш Ондар Доржу, комсомол бөлүмүн секретары Ооржак Збир-оол) ажаап алышкынның 12 амыл хүнүнде дооскан, социалист чарыштын бирги черин ал. Кызыл тукут болган 10 рубльдин өртөктү чүдүрбөй алган. Ийгини черин № 2 бригадала эгелзеп, ишчилер амылдан болган 7 рубльдин өртөктү чүдүрбөй алган.

Механизаторлардан Күш-ажылдың Кызыл тукут өртөктү алдыртып комбайнер Михаил Монгуш сентябрь 10-га чедир 330 га черин тарааны дорт кестирип, 3960 центнериң ажааган, мычанга ол бирги черин эгелзешкан. Комбайнерлер аразыңа шийтирер амылдан ажаап ал, 3 рубльдин өртөктү чүдүрбөй-биле шаңнааткан. Ол мыкан Ооржак Збир-оол, Ооржак Килчиган, Салзан Оюу-оол, Монгуш Доржу, Ондар Мартыкан, Ооржак Калдар-оол, Васильев Янчар, Анатолий Минин, Монгуш Сотпа болган өскө-даа комбайнерлер тура дүшпөй амылдап, хүн нормазын 120—130 хуу күүседип турарлар. Оларын аттары көргүзүп

Макталга чоргаарланмышаан...

Бистин 7 дугаар бригадала шалыпкын амылдап, деп совхозтун хөндөлөң-даа, амыл-агы дайынчыларын чугаалап болур. Шыма-ла бригадала чоңа чүгөсө мурнакчы бергенде? Чүгөсө дөргө, бүгү республикада алдары алган комбайнер Михаил Монгуш баштаган эң нежээ механизаторлар боттарының коллективти күш-ажыл-биле оон азын мурнакчы кестирер. Ооржак Збир-оол, Куулар Дадар-оол, Тежит Көшкөө-оол, Дандар Доржу Чедериниң чаагай тарааның ийги беш хүннерде үзүл-сонсал чоңаа нестилп турарлар. Ылчанга бистин бригадала бо күндө кесте чорутуу 2015 га шөлдүң ажаап алышкынның барың-ла та-мыкты мурнакчы кестирер. Чедерини алды тарааны күнүне шыгынамырыңа чорудуп эгелзеп, Кыска үеиң иштинде күнүне шыгынамырыңа амыл-агының түңүлдө, бригадалык деңсээринде тарааның кезилдес доозулган. Бир гектардан ал турар тараады 10—12 центнер. Бисте бо чылды Куулар Эрес-оол, Дмитрий Куулар деп амыл комбайнерлер база амылдап турар. Олар өскө өөрүң-

деп чыла калбайт, эрес-оолдун көргүзүп кестирер.

Бистин бригадала көргүзүп тараады-биле мурнакчы оодуруг доозуп турар. Комбайнерлардан чүдүрүп чоруткан тараады төп шаңча, а оон күнүне шыгынамырыңа чүгөсө кестирбешкан. Бис бодурустун кылган амыл-агыны болгаш шалыпкын кижилериниң темпизин мурнакчы болган амыл-агы чедип алдыган. Төзөнүзүр хей тарааны амыл дээш амыл-агы чедип организастап бис деп чүгөсө чугаалайрар артык ээс. Тарааның кезилдес бир-ле дугаарында техникадан хамаарышар. Ол кайы хире эки септеттинген болду, кезилдесини мурнакчы кестирер. Ажаалдага киржип бүгү техниканы боттарыңа септешкен бис. Оон-биле кады, комбайнерлериниң ач сеткидиг амыл чедипкенин үндөйиң ол.

Бригадалык амыл хүнү мурнакчы эгелзеп, Эрттенгиң амыл биле чедип шак аразында комбайнериң үзүр, чедер, чамдык кошкан кестирер амылдар, кывар чүдүлдү доозуп кууш алыр, а оон чөмөлдөр,

Новар Галина Деметр-ева Түтүва эки чөм амыл-агы мурнакчы Шыла амыл үзүлдө бот-боттарыңа дуула-жыр бистин бригадалыктын кижилериниң чадчыгы. Дуулашпас аргакон. Экинчи дуула-жыр, сүмөң чоңаа эдил ап шылашкыны кестер хей болбайт. Кезилдесини мурнакчы кестирериниң салган бис. Шөлдү бөлүп-бөлүп болуп алган кезин турар болганда, чамдык черлерин кым оор арты-рың калың билдир-кан баары хуулашкан. Ылчанга кийик бүрү-сүтү харымсалгазы күштелдериңи - биле комбайнериң бот-боттарыңа хамалаштыр арганы амыл-агы бис. Сөөлдө чорукан кижилер мурнакчы кестирер. Ову тараадылар боттарыңа саналлап келген. Ол арга тарааны чидирер чоңаа ажаар алырны эгелзеп алыр бис.

Үстүңдө айткан үдүлдө-биле чегелестир, кывар-таар матери-аларын чорутуу өңдө кестирер, комбайнга ку-ларын амылдың темпизин кол хамаар-жыр. Бенин сөөртүп машинаыңа чолалачын Иван Баженев ол

М. ДАМДЫН, совхозта парток секретары.

ССРЗ-НИИ
Дээди Советиниң
Президиумунда

Чели чыл планын күүседирине-ге чедип алган чедипкенин дээш ССРЗ-нин Дээди Советиниң Президиуму бо чылдың сентябрь 6-да үнгөн Чарымын ёзуугар РСФСР-нин мурнакчы-агылың бөлүк мурнакчыларын өртөктөр болгаш медалдар-биле шаңнаан.

Оон иштинде Тыва АССР-нин тараады-биле:

ЛЕНИН ОРДЕНИ-БИЛЕ

Чулум Ноголович АРАКЧАА-НЫ — Шагаан-Арыгын мурнакчы-агылың чериниң амылдары.

КУШ-АЖЫЛЧЫ БЫЗЫ ТУК ОРДЕН-БИЛЕ

Петр Яковлевич МЕЛЕХИН-НИ — Тандының мурнакчы-агылың чериниң амылдары.

ХУНДУЛЕДНИ ДЕМДЭЭ ОРДЕН-БИЛЕ

Терентий Иванович ВОРОНКОВ-ТУ — Тываның мурнакчы-агылың чериниң амылдары.

Базыр-оол Оорманович ДАМ-БАЖЫНТЫ — Чалааның мурнакчы-агылың чериниң амылдары.

Михаил Павлович МУРАВЬЕВ-ТУ — Чалааның мурнакчы-агылың чериниң амылдары.

Нина Лукинична ПЕТУХОВА-НЫ — Барыын-Хемиктин мурнакчы-агылың чериниң амылдары.

КУШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЫНГ ЧОРУК ДЭЭШ ЛЕП МЕДАЛЫ-БИЛЕ

Доржу Матвеевич МОНГУШ-ТУ — Чалааның мурнакчы-агылың чериниң амылдары.

Георгий Дмитриевич ТЮНИН-НИ — Баа-Хеминиң мурнакчы-агылың чериниң амылдары.

КУШ-АЖЫЛЧЫ ПЫЛГАЛА ДЭЭШ ЛЕП МЕДАЛЫ-БИЛЕ

Николай Николаевич АЛИМОВ-ТУ — Барыын-Хемиктин мурнакчы-агылың чериниң амылдары.

Мелев Балбарович БЕГИНИ — Шагаан-Арыгын мурнакчы-агылың чериниң амылдары.

Федор Савельевич НИКИТИН-НИ — Баа-Хеминиң мурнакчы-агылың чериниң амылдары.

Журналистерге бедик шанналар

Чели чыл планын күүседирине-ге чедип алган чедипкенин дээш журналисттериниң болган ном үндү-рериниң аразыңа чүдүлдөргө үр-түңүлдө амылдап келген дээш ССРЗ-нин Дээди Советиниң Президиуму бо чылдың сентябрь 10-да үнгөн Чарымын ёзуугар солундарын, журналисттерин, ном үндүрер чер-лериниң болгаш телеграф агентстволары-ниң 285 амылдарыңа ССРЗ-нин өртөктөр болгаш медалдары-биле шаңнаан.

Куш-ажылы Кызыл Тук орден-биле 38 кижини, «Хундулелде дөмдө» орден-биле 70 кижини, «Куш-ажылчы эрес-маадырың чорук дээш» деп медал-биле 94 кижини, «Куш-ажылчы шылагал дээш» деп медал-биле 83 кижини ша-наан.

Шаннатканнарың аразыңа Тыва АССР-ниң тараады-биле «Шын» сөзүн редакцияның харымсал-гы секретары Сергей Калдарович ШОЙГУНУ «Куш-ажылчы эрес-маадырың чорук дээш» деп медал-биле ша-наан.

Эрес-маадырың чорук

Айымалдыг кенин үлүгдөй чилер-ини тудуп алырны шийтирбеген хемчегерин ап, эрес-маадырың болган дээш Архангельск хоорукунуң милиция килдиниң амылдары, милицияны улуз секретары Петр Григорьевич ЮСОНУ ССРЗ-нин Дээди Советиниң Президиуму Кызыл Сылдыс орден-биле шаңнаан.

О. ДОРЖУ, № 7 бригадалык бригадир.

Бригадалык тараады удузас доостур, оон соонда өскө бригадала бээр бис. Сөзүңдө 600 ганы кезер дээш хүлээлгем черле ажыр күүсеттиңер.

Бригадалык комбайнерлерин кывар-чаар материалды 3 хуу кампап алыр деп хү-лээлге алганнар. Мурнакчыларын мур-накчы улуз шийтирбеген турар. Ын-чанга бо тараады-биле мурнакчы кампа-ла улуз болуру чугаажок.

М. ДОРЖУ, комбайнер.

Ажаап алышкын эгелзериң мур-нунда совхозтун комбайн бүрүтүңе 320 га, а бистин № 8 бригадала, 208 га оңаажыр деп көргөн. Бригадалык Чедер болган Эле-ниниң-Даг артында ховуларда 2900 га тараадын көргө, шунту бир дески, аразында бок-чашпан бөзүн чок үнгөйи көргөш, механизатор өөрүмүң-даа, мур-нунуң-даа септиңиз аажок өөрзө. Ын-дыг амыл-чагай, бир дески тарааны ажаап алыр бис, амылдарыңа чили чүрөк-кир болур. Ылчанга, совхозтун бир ком-

байга оңаажыр нормазын барымдаала-лай, тус-тус бедиктен хүлээлгениң ал-ган бис. Мен бодум 600 ганы дорт кестир-ип ажаарым хүлээлгем.

Август 23-те ажаап алышкын эгелзеп, Бөдүртөң ажаар арга-биле амылдап кыр-пач бис. Чедериниң дей-иң ховуун ший-ткен эдм-и-сарада амыл-агыга чүгөсө хүн бүрү

арлып чоруп олурган. Эртнен чылгамыңа бодалага, дүжүт үш катан ажыг — гектар-дан 13—14 центнер бооп турар.

Бистин кезип бастырган тараадысты Кызылда № 2 АТА-ның чолалачылар са-латпайн сөөртүп турарлар. Оларын-биле бистин демилг-ажылымың хүн бүрү бажы-гып турар.

Ам үеде эртен шалың кургаары биле амылдаш, дүлө шалың дүжүккө чедир амылдап турар бис. «СК-3» комбайн-биле хүнде 11 ганы кезер нормазын 25—26 га че-дирип турар мен. Бо хүннерде чедир үш чылга бунер ийи тарааны кезип, басты-рым. Утуңда алган хүлээлгемиз барык чартым күүсеттинип турары ол.

ЧУРУКТАРДА: «Тилелге» совхозтун Чедер ховуларда (оң талаада) комбайнерлериниң кестирип турары болган совхозтун төп шадмда, амыл база тарааны Кызылдың сайгарыла бааламыңа сөөртүп турары.

Фотограф А. Солунов.

КОЛ ЧУУЛ-УТКА-ШЫНАРЫ

Марксисч-ленинчи теорияны угут учур-дузанын үнелештирсе, СЭБП-ини ХХП сыйдым оңу улам ыңай чогаалдык хөгжүдүрүнчү чутууламын демдегелди, бүгү кадрларын, хамыктык мурунда коммунистерин марксисч-ленинчи теорияны өрөнүрүнчө доктаамал кичи-чөгөй салырын партия организациаларында берген.

Партия чырымдыктын Топ Комитет аң чутулаа көрүп, оңу идея-лиг утк-шынары болгаш организациалык хөйрүнчү үнелештирсе, коммунист тургузушунуң өйү-келген сорулгаларына дүшүрүп, доктаамал саймандыктык турар дээрин эртен 1965—1966 өрөндилге чыгында аңгелген чаа система тодаргай көргүзүп турар. Харын ол чаа система партия өрөндилгенин сорулгаже чүтүлдү, дараалашка болдуруп, идея-теоретиктик динел-лиг, организациалык чөйрүнчү бекиткен дээрин бистин партия организациалык чыңаа бекиткен.

«Тыва тудуг» трезинде партия хамарып турар партия организациаларына эртен өрөндилге чыгында политиктик 5 аге школа, марксизм-ленинчи үндешинерини 6 школары аңылдып турган. Марксисч-ленинчи теорияны 25 коммунист боттарынын планы-биле кичээлдеп турар. СЭБП хооромунун чамында кечкери университетке 6 коммунист өрөнтөт. 35 кичи дөдө болгаш ортумак өрөндилге черлери, эаочно база кечкери школарга өрөнүп кыштаа. Эге болгаш ортумак аялдарың политиктик школарынын инитин-биле 150 аяк комсомолчулар, кечигүн эвес активтер хаара тутушкан.

Устунде сан-түндер дээр, полит-өрөндилгенин чаа системалык кадрларын теоретиктик бекиткенге бурунгаар угут базым болуп, коммунистерин болгаш активтерин чүтүлдүтүүшүкүн чели алганын көргүзүп турар. «Кызыл тудуг» тудуг эргеленде партия организациалары (секретары эш Сухачев), мнда политшкола (пропаганда эш М. Ар-тас) өрөндилге программалык дол-уу-биле бекитиш чыгарып доозарын чели алган. Школарын диниакчылар өрөнүп эртен темаларын хамык-биле бекит алганын ийн удаа болган түнел кичээлдерге чутулаа-жыштыкынаа көргүсөн. Ол ышаа № 12 АТА-да, механизация-чачуунаа болгаш эске-даа алаан партия организациаларың политшколалар өрөндилге чыгында багай эвес дооскан.

Партия хамарып турар чамдык партия аге организациалары-ның чамында тургузтуулаан политшкола-ларын аялыгына, аңи чүтүлдүр-биле чөйрөлөтүп, четпес болгаш бергендир хөй турганын демдегелер алаар. Кол-да четпес чүтү дээр, кичээлдерин идея-лиг утк-шынары болгаш организациалык хөйрүнчү үнелештирсе, коммунист тургузушунуң өйү-келген сорулгаларына дүшүрүп, доктаамал саймандыктык турар дээрин эртен 1965—1966 өрөндилге чыгында аңгелген чаа система тодаргай көргүзүп турар. Харын ол чаа система партия өрөндилгенин сорулгаже чүтүлдү, дараалашка болдуруп, идея-теоретиктик динел-лиг, организациалык чөйрүнчү бекиткен дээрин бистин партия организациалык чыңаа бекиткен.

Кичээлдерин идея-лиг утк-шынары, организациалык динелли СЭБП ТБ-ни аягы негелдеринден ыракта чавыс болганында. Чамдык аге политшкола-ларга, марксизм-ленинчи үндешинерини школарына чутула теоретиктик айттыгыларын өрөнүрүнчү бөдүүнүтүп турган таварыг-лар бар. Чижээ, 48-ки тудуг участ-гунда, туйбу заводунда, дузалаар бугурулгалар комбинадында политшкола-ларга кичээлдерин теоретик-тик динелли чавыс, нарын айттыгы-ларын хандыр көрбөс болгаш кичээл-дер устур чоруктар бар турган. Про-граммалык сүмелзэн литератураларын, марксизм-ленинчи классиктерини чогаалдарын диниакчылар чет-че өрөнүп алырынче кичээлге кошка болган.

Бо бугурун түнеленде ол шко-ларын диниакчыларын билин кыдыра болган, бирги чылдык өрө-ндилге программалык доозубаан бол-гаш түнел кичээлдер болбайн бар-ган.

«Тыва тудуг» трезинде партия-мун барык бугу партия организациа-лыр коммунистерин бот-өрөндилге-лине чогуур кичээлгенин салбайн келген. Моон уржундун бот-өрө-ндилге-биле өрөнүр дөдө бөдүүн-ла кылып алган планын кууседип алган коммунист ховар болуп турары ол. Марксисч-ленинчи теорияны ботта-ры өрөнүп турар алаан хөй комму-нистер-биле, оларын аразында эш-тер Пересыпкин, Язев, Клименко, Щучкин, Панов болгаш эскелер-би-ле-да чутулаа кыдыра, оларга сүмелзэн болгаш боттарынын план-нап алган темаларын барык-ла өрөнүрүнчү болуулаан. Бот-өрөндил-ге-лиг деп санадып турган чамдык ком-мунистер бекит тодаргай даалаа ал-баан. Бо дээр партия өрөндилге-линде аңи-не угут чедир кылдырмаан аяк, ыңчангаш ам ону дораан эер алаар бис.

Эге политшкола-ларын болгаш марксизм-ленинчи үндешинерини школарың четпелдерге, чамдык ча-зыглар база кылдырган. Чамдык школарга билинни динелли аңгы-аңгы кичилер калы өрөнүп тур-ган. Чижээ, Кызыл улетпур тудуг тудуг эргеленде (партия аге ор-ганизациалык секретары эш Сери-гин), «Кызыл тудуг» тудуг эргел-ленде (партия аге организациалык секретары эш Сухачев), ушкү тудуг-монга эргеленде (партия организациа-лык секретары эш Скрыль) поли-тикти эге школарга аге бекиткен коммунистер-биле ортумак эртемин кичилер калы өрөнүп турганнар.

Эртен өрөндилге чыгының аңи дуржулгаларын негелдир аякыла-ры, четпелдерин шиптирлп чыла-дырып бо өрөндилге чыгында СЭБП ТБ сүмелзэн турар болгай. Моно ба-рымдаааааа, «Тыва тудуг» трезин-де партия болгаш аңаа хамарыш-кан аге организациалар үстүндө дем-

деглеттинген четпелдерин болгаш ча-зыгларын чылаадып, партия өрө-ндилгенде кол чүтүл кичээл-дерини идея-теоретиктик динелли бекитер талазы-биле тодаргай хем-чегелерин алган. Полит-өрөндилгенин школарың четпелдерин эртен чылдан аңи шынарың чорукта деп чутулаа болуп. Коммунистерини өрөндилгенин дугайында айттыр-гү бугу партия организациаларын ху-ра-лыга чутулааштыгына. Кым, кан-дыг школага өрөнүр күзедигил дээр дугайында коммунист бурзу-биле, активтер-биле чутулаа-жыш-кынарын кылган.

Индиг бекетке аякыларын сөзүндө «Тыва тудуг» трезинде партия полит-өрөндилге четкин тодаргай келген. Бо чылын биске 6 политшкола, марксизм-ленинчи үндешинерини 3 школары 113 диниакчы аякылар. Марксизм-ленинчи кечкери университет-динге, боттарынын планнары-биле база дээр, ортумак өрөндилге чер-леринге эаочно, кечкери школарга 75 кире коммунистер өрөнүр. Школарын удурут кылдыр 10 коммунистер пропагандистер кыл-дыр шипил алган бис.

Иңчаарга четпелдерини дооска-ны дээр, партия өрөндилгенин талазы-биле чорудар ужурут аякы-ла аякылың чүтүл эгел-дир. Ам сорулга-биле болгаш партия чырымдык-кынарын школарың хуи бугу то-даргай удурут бот-өрөндилгелер-нин өрөндилгенин доктаамал кон-троль алып, кичээлдерини идея-теоретиктик динелли бекитер дөдө боттук аякы-херекти кылдыр ужурут бис. Илаагы тус-тус бугурулгалар-де партия аге организациалары ком-мунистерин, активтерин куусе-дип чүтүлдүрүн, сонугураа, билин-ниң динелли өрөнүрүнчү көрүп, олар-нын өрөндилгенин, бергендир-кенин-де дузалаары чутула. Анык ком-мунистерин болгаш комсомолчулар-нын өрөндилгенин организациалары-ңе удулт кичээлгенин салыр бис. Коммунистерин, комсомолчуларын политиктик өрөндилгенин дуга-йында айттырын аге организациа-ларын инити хурааларына, пар-тия комитет буюруна ой-өйдө чутула-жыш турарын дугурушкан бис.

Партия, комсомол өрөндилгенин чаа өрөндилге чыгында эгелдер. Моно барымдааааа, партия аге организациалары өрөндилгени бугу школарга организациалык, диниакчыларын идея-лиг киржиге-ли-биле эгелдерин хандыр сору-ла-биле бекетке аякыларын чорудуп турар. Өрөндилге чыгыны, бирги кичээлдерин организациалык эгел алы-ры партия чырымдыкынаа оңу ыңайы аякылыга угут учур-дуза-лыг.

В. КОГАНКОВ,
«Тыва тудуг» трезинде
партия секретары.

Дукумтун маадымдары

Кал-Хем районун чамдык колхозтары курунне тараа садар планын куусеткеш, ам план-дан аякы дужаа, бекит соци-алист хулаалгелерин алганнар. Курун-биле бир дугайында «Ленинчи орук» колхоз үе са-нышкан. Оң соода «Октябрь 30 чымы» колхоз санаышкан болгаш «Октябрь 14 чымы» колхоз та-раа садар планын кууседип дей берген.

Бис колхозтун төп шаңыга чедер бекиткеш. Даңгаар эртен-не аңаа кичилер чыгып келир, шаң дээр колхозтун аякы-шчиле-риниң даалаа алган чорукта шы-ны болу берген. Баштай-ла чыла-чылар, трактористер, комбайнер-лер четкилеп келир. Кызылдан барган студентилер база бо. Кым кукуруза ажаарынче баары, кымнар абуз ажаары, кымнар шаңга артарыл дээрин колхоз-дарга А. Сазанов аңаа хуваан турар. Иңчангаш кичи буртуу бугун кылдыр онаагазын оортан алгаш чоруту.

№ 2 бригада. Столовая ки-ре боориниске, комбайнерлер чө-менин доозуп турлар.

— Далааң кер Иван, хулаал-ге кууседип болгай — деп, бөдү-нүн думазына Афанасий Ники-форов чутулаа-дыр.

— Мен далааң-ла тур мен, а сен харын арай эвеш хулаалге элдик ышкыш ийн — деп, аяк-зымга Иван Никифоров хулаа-рун харылаады.

Чеменинге доозулган соода, комбайнерлер:

— Айттаныңар! — дийип баш-таптангылап чорутулар. Мотор-лар динирир-ле үндү. Бригадада 7 комбайн аякылап турар. Бри-гада төвүнүн кырыңай чамында 2 комбайн аякылап тур. Ол дээр-ге Н. Норкин биле К. Данчай-оол-дуу болду. Олар аразында чарыш-тып, Данчай-оол дуржулгалар комбайнер. Бөдүнү күш-аылым челишкенир дөдө күш-аылым

УЗУК-СОКСААЛ ЧОК АТЫМ

тин сөзүндө кирген кичи мен. Иңчалгажок хулаалге кууседип тур мен — деп, ол чутулаа. Шы-лай-ла Данчай-оол хулаалгенин 150—180 хуу кууседип турар болду. Комбайны урелишкенин черге таварышкан.

Оң ырак эвеште, даң артында Никифоров аякышкылар болгаш И. Мельников, А. Борисов олар ажаап турар. Комбайнерлер бугу тарааны дүрген ажаап алыр дөдө далааңкан. Коммунал аякы-агы министрствонун чолаачылары Г. Гирбуковтун удурутгазы-биле тарааны шаңга чедир саадал чөк-на сөөртүр дөдө улуу-биле кымы-дып турар. Иңчангаш комбайнер-лер чолаачыларын аякылыга ханын туралар.

Колхозтун хоочун механизато-ру М. Васильевтиң аңи аякылы база демдеген турар. Ол эдикчи-чаагы хулаалгеде.

— Эртен эре туруп келирге, комбайннын шаңга-ла үзеп чаап таапкаан турар. Иңчангаш хууңу бадыр комбайн аңи аякылаар — деп А. Никифоров чутулаа. Хе-рек апарганда, шаңга-даа чедип келгеш, биче-бача урелишкенин аде тыгып каар. Бугу-ла сет-ки-ли-биле аякылап турар кичи.

А комбайннар корабилер дег тарааның чалгынына эштин чо-рун-ла турар. Олар тараанын та-вычаларын бөдүн ап турда көр-ге, чик болгаш арыт. Ол ара-зында А. Мельниковтун комбай-ны бо чедип келди. Ол холун ка-дурган: «Пландаң аякы бээр бис!» — деп, комбайн далааңын аразында алгаш-дыр. Иңчангаш чедип келген машинага тарааны бункерден уруп тур.

— Ажаап алышкының хуи нормалын канчаар кууседип ту-рар сийер? — деп оң айттырарга, ол биче хулаагыраа:

— Афанасий Никифоровту че-дерин орадааңып турар кичи мен, а ол менге четтирбес сагыш-тыг-дыр — деп, харылап каар.

Бөдүн болгаш кажарлаан чүе чөк хары-дыр. Олар аразында чарыштып, Ажаап алышкыны се-

— Кууседип шыдаар бис, эш парторг — деп, олар харылап туралар.

«Ленинчи орук» колхозта ажаап алышкыны ам-лаа тууук. Колхозтун аякы-шчилеринге СЭБП райкомунун болгаш рай-ауксомунун шиптир Кызыл ту-гун тымыскаан. Оларын күш-аылым канчаар бекит-биле үе-лешинге харын кылдыр, пландан аякы курунне муң тонаа тара-ны садарын олар дугураа. Иң-чаарга баданчыларын кы-гырын танымал көргөш, оң кырылга ам-лаа 250 тонна тара-ны бөдүн олар шиптиркан.

Иңчангаш бекиткен хулаалге-лерин кууседип дөдө ам-лаа аякы шыагыны-биле ханын турар.

С. ФЕОТИСТОВ.

ЧУРУКТАРДА: үстүндө — ном-байнер Н. Данчай-оол, адаанда — А. Никифоров.

Фотэ авторнуу.

Чарышты эгелекчилеринде

Бистин калбак дөдө Төрөн чорутуушун булуң буртунда Октябрьниң социалист Улуг революция-ның 49 чыл оң төлөптүг уткууру дээр социалист чарыш калбарган.

Республиканың бугурулге коллективтеринден бир-ле дугайында Кызылдың алгы заводунун аякычынын, инженер-техниктик аякычыларын бо чарышты эгелекчилер болганнар. Бугу улустун байырлыгына ал-дар кылдыр бо хоочун бугурулге чериниң коллектив бекиткен хулаалгелерин алган. Беш чылдык баштайгы чыгыны оң аякынын планын октябрь 15-те куусе-дип, пландан алаакар 2500 эвеш индик болгаш хөм индиктерин, 150 муң аякынын метр аякы-нестен ыңаан барзынаарын бээр, бугуруп үндүрө индиктерин болгаш күш-аылымды бугуручууун бекитер деп шиптиркан. Заводтун чогаалың чарышкыны уштен эвеш эвеш саналарын кичирерин база хулаал-генин.

Алгы заводунун коллектив Октябрьниң социали-стик Улуг революция-ның 49 чыл оң төлөптүг ут-кууру дээр чарышты калбартыр дугайында кыйгыры-ны Кызылдың бугу бугурулге коллективтеринге хулаал-ган.

СЭБП-ниң Кызыл хооромунун сентябрь 8-те бюро-зу алгы заводунун аякычынын, инженер-техниктик аякыданчыларын эгеленч чорун чутулаанын көр-гөш, оларын кыйгырын дөдө болгаш уң кыйгы-рыны хооройның бугурулге черлериниң бугу партия организациаларына чутулааңы көргөш, Октябрьниң социалист Улуг революция-ның 49 чыл оң төлө-птүг уткууру дээр тодаргай хулаалгелерин алырын сү-мелзэн.

Д. ЕНДАН.

Студентилер ажаап алышкында

ТАРААЖЫЛАРЫН ДАЙЫНЧЫ ДУЗАЛАКЧЫЛАРЫ

Тараа дээр демисел — бугу улустун хө-рө деп кыйгырып бо хунараде бистин рес-публикада бирги огурула турар. Бо чуту-ла сорулгалың политиктик болгаш эконо-миктик учур-дузанын чүтүл кезде аякы-лың, тараа-жылар хандыр билип турар эвеш, харын тараа-жыларын чыл бурду-дайынчы болгаш идея-лиг дузалакчылар — студент аякылар. Кызыл хооройны болгаш районнар төвтерин аякылы чон-нары, бугурулге төвтерин чурттакчыла-ры база аңи билишкан, оңу боттаныра-рына чыл бурду улут-тузуун кичи-рип чыгар.

Чаа беш чылдык баштайгы дүжүдү ажаап алганын студентилер болгаш транс-портчулар, хоорайлар болгаш суурлар-ла шиптирлп чачыл болган аякы-биле идея-лиг киржи, республиканың кол-хозтарың, советтарың хөй-биле үгө-н. Маңаа тараа-жыларын чылааң-ла үгө эгеленч салып, аякы улут дузала-ны көрүп келин, бистин республиканы дөдө болгаш ортумак өрөндилге черлериниң студентилерин болгаш сургууларын чүтүлдү чутулаа көрөт.

Ажаап алышкыны бо өзгө-түтүк үе-леште сөмөлбөдүл барган эгелдеп, Тан-ды, Кал-Хем, Бие-Хем районнарың кол-

хозтарың болгаш советтарың 2 муң аякы студентилер дүжү ажаап алышкы-нына киржи улут колхозе кичирелен. Оларын аразында педиституттун, пед-училищенин 270-270, кезде аякы-агы техникумунун 470 студентилер бар. Бо дээр бистин кол тараалың хуи районна-рыска дыка улут негелде күш.

Күш-аылым чаагай чачылдарга кичи-зиптирел, өрөндилге-да, эң берге күш-аылыга-да чалааның чөк бистин студент аякылары боттарынын өрөндилге чер-лериниң, студент деп чаагай алымын ал-дарын окумай, тараа-жыларын оларга бугурун улут идея-лиг шыныгышкан. Тыванын хоу-шадеринге колхозчу, со-вохоз аякылың аякы-угулар-биле калы чүтүлдүп аякылап, дүжү дөдө дөдө-дөдө мурунку огурунуга туржук чачыл-каанар. Ол дугайын эртен чылдарда сту-дентилерин ажаап алышкына аңи аякыларын дугайында колхозтар баш-таар черлериниң, советтар директорлары өрөндилге черлериниң, илаагы пед-иституттун, кезде аякы-агы техникумун чыл болгаш эскелериниң-да аякылың, тус-тус кичилерин аатарың өрөн чет-тиршиккенин херектен турар.

Тараа болгаш эске-даа культуларын

ажаалады эгеленден бээр, илаагы сту-дентилерин аякылап киргенден бээр поолот ур болбаан болгаш, баштайгы не-гелде-ла хөй аякылы кылып, тараа-жы-ларын үнелешкенин чедип алган сту-дентилер хөй. «Тикелге» советтун № 5, 7 бригадаларында картофель калып турар педиституттун студентилериниң аякы-лың дугайын совет директорнаа улут өрөнүшү-биле чутулаа турар. Курунне тараа саларың планын баштай куусе-дип кичирелен бирөө — Бие-Хеминиң «Ы-зыл тараачын» колхозунда аякылап тур-гач педучилищениң бирги курсчулары бичи сургуулар колхозтун ол тизаа-генин удулт-тузуп кирген.

Тандының «Революцияны чалыңы» колхозта, «Межеги» советта кукуруза ажааңып турар кезде аякы-агы технику-мунун, № 35 профессионал-техникти учил-лищениң бугу сургуулары тараа-жылар-ны, механизаторларын бугу дүжүдү, педучилищени дузалакчылар. Чөдө иңчан, аякы-да аякы-агы-агы удурутчулар оларга барган студентилерин аякылы чүтүлдүп, организациалык демдеген турар.

Ийн муң аякы күш-аылым коллар — улут күш. Олар колхозунда кол-биле кылдыр

ажааңып, илаагы картофель казарын, тараа арыгларын шиптирел турар. Иң-чангаш оларын аякылың шың организациа-лап, күжүн доу аякылаар, студентилериниң аякылап байдалын, культурут не-гелдерин хандырарын экижер дөдө ада бугу-биле сагыш салыры — аякы-агы-агы-агы болгаш өрөндилге черлериниң уду-рутчуларың чутула хулаалгелер болуп. Шывал-ла студентилерин, сургууларын боттарынын шыңы дузалакчылар кыл-дыр көрүп, чымы-биле, хулаалге-биле хулаал алган аякы-агылар дыка хөй. «Межеги» советтун, дуржула станция-зынын удурутчулары барган сургууларын бригадаларга хулаал, аякы-биле до-раа хандырар, эки шынарың инити чурттаага черлер, орун-дөдө херекселер-иниң хандырар. «Революцияны чал-ыңы» (Танды), «Кызыл тараачын» (Бие-Хем), Ленин атыг (Кал-Хем) кол-хозтарда аякылап турар студентилер база бугу тала-биле эки хандырар.

Иңчалла-да аякы-хөйрөңе дузалаар дөдө барган аякы кичилерин бугу-чо-гурун-биле эвеш, харын «соог» хулаал ап турарын фактылар, ийн-аңгы-даа бол, бар болуу турар. Бо талазы-биле Кал-Хем районун чамдык аякы-агыларын

удурутчулары ханы болган эки. Ол ра-йонун «Бурунгаар» колхозунга аякылап барган меучилище сургуулары баштай чедир туттумаан бажыга чурттап турган. А «Ленинчи орук» колхозта политикти-тик техникумунуң бугу сургуулары-м чуртталга байдалы кончү багай. Сургуу-ларын майгыга чуртаткан хирез, иңг дөдө салбаан, берген бажынының сонга шилдери чөк. Инда оолдар, урутар, тараа сөөртүп турар чолаачылар холу чурттан турар.

Студентилерин чедер берген хууңу-де эгелеш-де, аякы-биле хандырар, сонгаар-лаадыр, оран-бажыңын удурутчулар, оларга солун, сеткүл, ойнар херекселер дөдө чертегил чүдөдө — берес, оон тур-дук, ажаап алышкына барган кичилер-иниң өске ала-саа аякылы аякылаар, чөдө шынарын экижер чоруктар чам-дык аякы-агыларын аңгы-аңгы учас-толарында бар болуп турар.

Дүжү ажааладынын чутулааны көр-гөш, өрөндилгенин бекиткен үскөн, тараа-жы-ларга дузалааңып барган хөй санын аякы кичилерин бугуручулук аякыла-рыңа бугу-ле таарымчалык байдаларын тургузары, оларын аякы-биле урутуу чет-че хандырары, илаагы ам сооскан

келген болганда, оларын чурттаар черле-рин экижерин, аякы-чөдө шынары-ны — аякы-агы удурутчуларың, оларда партия, комсомол, профсоюз организациаларың дөдө хулаалгелер болуп.

Бистин студент аякылары рес-публика тараа ажаалааңы дүрген доосун, курунне тараа саларың планын аякы куусеткен деп, тараа-жылар-биле бир дөдө сагыш салып, дүжүтүн салым-чөдө шиптирлелериниң оларга далааң учас-то-гуна ак сеткилдиг, эң-не кымык аякы-лаар, тараа-жылар ортуушта политмасса-лыч культура-чырымдыктын аякылаа-ны илдепел киржи дөдө чигангит чөк. Бо херекке студентилерин баштап чөдөр бажылар, бөдүттер удурутчула-ры, комсомолчулар көсүкү ролду ойнаар алаар. Аякы-хөйрөңе сууду чөк, чалга болгаш шипиң ийн-чаныс кичилер тур-гулар. Оларын студент коллективтер кичи-чирткеш, хөй-инити шың орукке, эки аякыларың оларын кичи албадар ужурут.

Бирги беш чылдык баштайгы тыва тарааны Төрөн чуртук шыагымынча улам хөйүн кичирелен дузалаар дээр чаа-гай херекке чедикширер дөдө, эртин студентилер!

ЛЕНИННИНГ ДААЛГАЗЫ-БИЛЕ

Москвадагы калган фабрикалардын техниктиг кентраль кидизиники начальниги Ольга Ивановна Токарева үр белгилемден саргар берген документини биске камчы-биле экип берди. Документ 47 чыл болгон. Ол дээрже өк адыз Иван Макарович Мальковтун адыга шыныдылгы бижиктир. Оон ааанда В. И. Лениннин бодунуң хол үжүү бар.

... 1919 чылдың декабрь. Чуртка уреликинин, аш, халдавырлыг зарыг-аржым иткел турган. Оон кырынга база бир берге байдал — одаар чүпү чедишпезиники аар кризиске немешкен. Москвага, Петроградка, Ивановога белгаш улетпурлуг өске-даа төптөргө чаңгыс борбан-даа одаар ыш чом. Ол байдалдан канчап үнерил? Чер-чериниң одалага хөргөзгөр чүүлдеринин бүгү хөвирлерин тып, белет-кээрин Ленин саналдаан. Москва чогуунга, оон иштинде Софроние суур биле Завидово станциянын чанынга хай-хай черлерге торф болгаш ыш белеткелин чорудуп турган. Ынчалза-даа орун туудуш-кунуңуң ссадашыны амылды улам нарындадып, демир орун дери-лгези чедишип турган. А Петроградтың «Артур Кенпелле» за-водунда демир орун дери-лгези экипкен хай, Ынчангыш ала астери-теттиг ишт бүрүн эрге тынышкан, чорудар идея тынылган. Ындыг кижинге Иван Макарович Мальков таарыыр болган. Пролетаржи чон-дан төртүткөн ол кини ычарада Мексиканың адыз техниктиг учи-лищенинге өөренишкен, демир орун туузу чорудар организацианың агентизи бөөп амылдап турган.

1919 чылдың декабрь 9-та В. И. Ленин № 1 а 13735 шыныдыл-га бижикне ат салган. Одаар чүпүле аар-берге, айылдыг байдал таарышканын барындаалааш, И. М. Мальковка буту-ла деткичче ду-за нөргүзүлгөн бүгү совет албан черлеринге, албан дунаалдыг кини-лерге белгаш демир орун администрациясынга дагып турарын ын-да айткан.

Ленинниң даалганын чедишкениниң куусеткеш, 1919 чылдың декабрь 19-та Москвага Мальков элп калган.

Мальков шагда-ла мичзин. Оон өк-бүлениң үр чылдарда на-дагалаттыг документ анык Совет республиканың амыдыралында берге үнери дугайын чуугалап турар.

В. И. Ленинниң ат салган документизи СЭП ТН-ның чанында Марксизм-ленинизм институтунуң архивинге надалаалары-биле ду-мааттыгын.

А. ГАК.

Күрүнең революция музейинин эртем амыдакчы.

А. Гайдарның Сибирь үезинден

(ЧАА ДОКУМЕНТ)

Совет чогаалчы Аркадий Гай-дар (Голдков) хамааты дайы-мны фронтлар-биле дайымыч орунту арктик: контрреволюция-биле демисежип, ал дээрбелер-ге удуз тулуз чорай.

Красноярск крайыны Күрүне архивиниң амыдакчылары жи-рыял чоктаа А. П. Голдков-тун дугайында каш чаа докумен-тилерни тыпкан. Ол дээрже еса-ул Соловьевка удуз тулузукун-нарын чоруп турганын дугайында телеграммалар, даалып-тып дыйнадылгалар-дыр.

Тура-халышкынар базар та-лазы-биле Армияның 58-ки тус-кай полканың командири А. П. Голдковтун намыры болза ты-мылган документаларын ара-амыда оваа солун бооп турар. Ону Аркадий Петрович 1922 чыл-дын төртүткөн бажан. Кызыл Шеригниң 5 чыл юнуу байыр-ламын арктикада таалам-бо-ла комиссияга Евсей губерния-ны шериг комиссарияды ол ба-йырлаадыг хунде тааламныг ко-мандирини демелдери-биле ол намырды кырген.

«АРКАДИЙ ГОЛДКОВ» Намдар

Курск губернияның Лыговка 1904 чылда төртүткөн. Көдөз башкынын огу. Учулгаше 5 класс дооскан артемин.

Төрөлгөдөн дийр бары: адыз Кызыл Шериге РКП кеңи-тү-тү. 35-жи дивизиянын штаб ко-миссары.

Адыз РКП кеңи-тү-тү. Завна-каз округта кады камгала кидиз-ленин эргелешкен.

Боду РСФСР-ий организаци-тыгта уезинден бөөр оон кең-тү-тү. карточка № 604.

Февраль революцияның эге-зегинден тура, 13 харлыг оол

турган-ла Арзамас организаци-яныг башкы бөлүмүнө кирген. III Комитетиниң Ам-янтар элелелин кеңи-тү-тү тур-ган.

Шериг албаны кытып эгезе-зи 1918 чылдың январда РКП-ий 1-ги Арзамас дайымыч дружинамыга аки-тура-биле кир-ген, а 22-ийн хунуеде хөөрөгө тура-халышкынар-биле бери-ти тулузукунга киришкен. 24-ийн хунуеде хөөрөгө чыда-биле ба-лыглаткан. 28-ийн хунуеде ол дөрт хар адыз айлыг турган. Республиканы демир оруктар камгаламын бүгү шери-лери-ни камгалакчыны адмо-тантыштыг томулаттырган.

1919 чылдың мартта Киветин Подвойский аттыг 6-гы чаалг полканы-биле кады Украинаже чоруткан. Атамнлар Григорьев, Струх, Аппа, Шенер, Голдков, Соколовский оларын отрядтарыга удуз тулузукун-нарын камгала чакып өтүр ки-ришкен.

Август 23-те шыныгы бри-га-дан курсаткыларын 8-ки полканын 6-гы ротанын ко-мандиринге томулаткан. оон составыга кирген, август 24-тен октябрга чедир атамн Петлю-рада Киветин камгалам дөш надыг-дошкун тулузукунунага чорай.

Бистин шери-лериң дуу-ла-лаш-биле аткаарлашкынын дайымын халдашкынында дуу-ла камгалам-булуктун со-ставыга кирген, август 24-тен октябрга чедир атамн Петлю-рада Киветин камгалам дөш надыг-дошкун тулузукунунага чорай.

Бистин шери-лериң дуу-ла-лаш-биле аткаарлашкынын дайымын халдашкынында дуу-ла камгалам-булуктун со-ставыга кирген, август 24-тен октябрга чедир атамн Петлю-рада Киветин камгалам дөш надыг-дошкун тулузукунунага чорай.

Ычкардагы савдараан Поль-ша фронтунга бүгү кышты тулузукунунага (мыдыг удуз аес) эрттирген болгаш 20-ийн хунуеде үтөр-боо огулдан буу-га балыглаткан.

Полок районга Дээди өөредил-ге черлериниң кол начальниги эш Петрицкийниң айтышкыны-биле камгалам составын дөдө адыгмын школамыга кир-ген.

1920 чылдың мартта практика эрттирген-биле Кавказ фронту-зүчте чоруткан. 34-ку Кавказ ди-визияныг составыга чораш, генерал Морозовтун аткаарлаан некетерин сүрүп, Грузияга че-дир тулузукунунага кирип эркен болгаш күске чедир ге-нерал Фостинин биле Гейман-ны дээрбелеринге удуз ба-талыш камгалам. Ол адыз харлыг турган.

Кууш школамын үстүкү кур-зунга элп келген, 1921 чылдың февраль 1-де школамы доос-кан. Командыга эргеленип дөш-кун Воронжечке тускай Шери-г округун 23-ку курзунан пол-канын камандиринге тому-латкан, оон составыга штаб бутаар 7 муң дайымыч турар, а херек кырында 6 муң дайымыч турган, оларын чамдымы дээр-белер-биле демисе чорудуп турган. Ол чеди харлыг турган. Полканы өк организациа сою-да, дээрбелерге- удуз демисе таалам-биле демисе үш хөвир-лериниң бири шилдене отряд-ны камандиринге томулаткан.

Дээрбелер Антоновту бээр үе-де бомбанын илп бууздугу-биле холга балыглаткан болгаш баш-

тыг балыглаткан кулактыг оң таалам кемдеш, Тамбов губер-ния дээрбелерге удуз че-дишкениг демисежип дөш шери-лериң штавында миктал алган болгаш тура-халышкы-нар базар таалам-биле Армияны 58-ки Нижегородск тускай пол-канын камандиринге тому-латкан.

УТКА-нык штавын каманди-ры болгаш республиканыг Рево-люстун Шери-г Чувашиниң ке-ңи-тү-тү эш Даниловтун база РСФСР-ий бүгү мөспөстиг күш-териниң кол камандыкчыны, Республиканыг Революстун Шери-г Чувашиниң Дарганын оралачкынын саналы-биле 1922 чылдың ноябрь 18-те мидит эрге-дунаал-биле шери-г акаде-миясыга өөредилге эгезежге че-дир шөлөзөткөн.

Кызыл Шеригни камандыла албаныга беш чылда амыда-ны-биле холбаштыр туруп ба-ксырамында нерс системасы дыка үрелген база катан амы-да кирер төлөдө, шыныг бол-гаш эки эмердир негеттген.

Ам оң тос хар чоошчулаан мен.

Тура халышкынар базар та-лазы-биле Армияның 58-ки тус-кай полканын камандири Голдков.

Евсей губернияныг мили-ция документаларын тыны-ган намыр удуз үнелит болуп турар, ол намыр А. П. Гайдар-ны Кызыл Шериге албанын болгаш амыл-чорудууларын дугайын эң-не долугу-биле чу-гаалап турар.

И. ПРЯДКО.

Красноярск крайын Күрүне архивиниң кидис эргелешкен.

Эрес-маадырлыг болганы дээрш

Айылдыг үүлгедикчи тун-ауп алырынга эрес-маадырлыг болганы дээрш СССР-ниң Дээди Со-ветиниң Президиуму милицияны биче сармантызы Николай Серге-евич ЖИРЯНОВТУ Кызыл Сыл-ДЫС эрдене-биле шаңкаан.

Бо дээрже Горный областың Дивеево суурунга болган. Хөдө-жөн кижиниң чөвүрүлгөшкыни даңчалып турган бажының ча-нынга хай канчалар чыгып кел-ген. Ынчалза-даа чоошчулап ба-зынга кым-даа дидикчин. Ба-жын сериниң даалга чаштына берген кеңиг үүлгедикчи Курен-ков чаа-ла аң бөзү-биле бөзүкүп кадыкын болаан болган. Ынча-наш ол база дагы болаан чада-зас деп чүгөжө олар карзый турган.

Экиптерин болгаш сонгаларын иштинден дүңкүп каан турган ба-жыны милицияны биче сарман-тызы Н. С. Жиряков шиктирил-гө бажынан. Кызы, караңгы кор-дорлоп чораш, бажын иштине ол кире берген. Амызынга халда-кан кижиге чедир каш-ла бажым артыкан турда, дерин үүлгедикчи Куренков болап үндүргөн. Ми-лиционер алган. Ол бүтөс идегет дөшү шыдааган. Ону тудуп алган.

Совет Армияны күрөзлөккө алган эрттирген, милицияга изап амылдап берген Николай Жиря-нов эрес-эдиим чорупу-биле онза-ланып турган. Айылдыг үүлгедикчи ийи удаа суудаттып чо-раан болгаш чаа араатан херек үүлгеткен шак ол Куренковту ту-дар деп дуузады алган опера-тивтиг балуктук составыга ол хун Николай кирген турган.

Дивеево суурун бүгү кижилери Николай Жиряновту элти-зөккө эш, кайгачынтыг амыл-данчы кылдыр билер турган. Ни-тинин көрүн-чүрүмүнүк үрек-чилерин, күрөң өңчүлүнүк ор-далычларын, төтөгөлчелерин ол көр хөң чөй чораш.

Эрес-маадырлыг милиционер-ниң дугайында турускал кыл-дыр, оон эрес-эдиим чоруту кыл-ган куудумчуун Николай Жиря-новтун куудумчуу деп ала алаан. Оон адыз Дивеево райкуудумунуң милиция кидизиниң бот составы-нын даңызында мөңгөзи-биле кири бижээн.

(СЭТА).

Чаа стадион

Спорт баазаында чуугула кичээ-гейш Эрапи районунуң төвүнде са-лып турар. Маңаа удаас чаа ста-дион акыттына бээр. Хол, бүт бөмбүт, баскетбол паллериниң спортту мар-гылаалар хайым үсөр, алаа хей амылтар кирип.

Стадионуң туудуп Эрапи райсу-нуң амыктары чорудуп турар. Бо стадион удаас амылдагы кирип. Алаа кодо амыл-агы хунуң дем-делгиринге турускалкан спортту мар-гылаалар база болурун пла-ндалан. Ол хун жожазы — Тес-Хи районунуң спортчулары эрпачилер-биле спортту күжүн төсөжип, мар-гылаалар.

Б. ДАНЫН-ОЛ.

Редактор К. К. КУДЖИ.

мара Ханум ыраал тур» деп ко-верт — 21.50 шактарда.

СЕНТЯБРЬ 17-С СУББОТАДА

Телемөдөөр — 19.00. «Уруларга муульфильмдер» — 19.10. «Эки-муз-ка» деп амыктарга дамыдылга — 19.30. «Болчаг» деп кыска кино — 19.50. «Уруг руза» деп уран-чечен кино — 20.20. «Чүрек казан-да ут-пас» деп кыска кино — 21.50 шак-тарда.

СЕНТЯБРЬ 18-ВОСКРЕСЕНЬЕДЕ ХУНДУС

Муульфильмдер — 12.00. «Бистаң кыска кино амылдары» деп дамы-дылга — 12.20. «Бүгү-ле түвенин би-зип алыскап тур мен» деп киножур-нал болгаш «Комаров алышкылар» деп уран-чечен фильм — 12.30 шак-тарда.

ТЕЛЕМӨДӨР — 19.00. «Даштык киножурнал» деп киножурнал — 19.10. «Саяннарда кезээ» деп жур-нал — 19.20. «Фильм» деп кино-журнал болгаш «Хөгүт оолдар» деп уран-чечен фильм — 20.00 шак-тарда.

СЕНТЯБРЬ 13-ТЕ

«НАЙРАД»: «Бирги классчы» 11, 12, 40, 2, 20, «Ушуну чалыч на-зын» 4, 6, 8, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ийн катан хай азы амырбас» (1-ин 2-ги сериялары) 3, 5, 40, 8, 20 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: Уурулгара дийр-чуруту 10. «Иненер Гаринин гип-перболоидизм» 11, 150. «Гиперкоритат даңгыра» 3, 40, 5, 40, 7, 30, 2, 20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Струла» 5, 7. «Башкының ууралы» 9 шактарда.

ЧАПТЫ ТЕАТРА: «Өгелериниң чөпшээрди» 5, 7, 9 шактарда.

РСФСР-ниң культура амылдакчыларының съездизи болур

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлөи, культура амыл-дакчыларының Бүгү-россия съездизи 1967 чылдың февральда Москвага арттар дугайында чоктаа чаа то-таал хулаас алган.

Культура амылдакчыларының Бүгү-россия съездизи культуру тургузушкунуна тааламды СЭП-ниң XIII съездизиниң шиктирилгенин куусетке таалам-биле амылды иделейбиздеринге. Октябрының социалисттиг Улут революциясының 50 чыл болгаш В. И. Ленинниң төртүткөн хунуеде бээр 100 чыл болуруна холбаштыр-ган материалдарын чырыдыр тур-густулар.

Марксизм-ленинизм философия-ның (диалектиктиг болгаш төөгү материализминин, этиказын, эсто-тикасын, амы бөйдүс эртериниң философия айтырылдарынын), поли-тиктиг экономияны, үлөтүрүп болгаш кады амыл-агымын тодар-гай экономияны, СЭП төөгү-тү-тү, партия амылдарынын, соци-алист культураның, литерату-раны болгаш уран чүдүдү, делегей амылдарынын айтырылдарынын таалам-биле чүдүлгөсү үргүлүт пар-лаар бодол турар.

«Политтиктиг экономияның чуугула айтырылдарынын таалам-биле эртем-теретиктиг семинар» деп башкыту-журналга чоокуу теле кылар. Ком-мунист тургузушкунуң сорулга-

культура албан черлериниң амыл-маны практиканын калба-биле бүгү таалам түнөп чырыда, амылчы чоннарын коммунисттиг кижизилгелерин оларын ро-люн бедидер таалам-биле тодаргай кемчелерин айтыр.

Съездизиниң делегатынын областтарын, крайларын, республикаларын (АССР-лерин) болгаш хоорайлар-нын Москвага болгаш Ленинградка культуру амылдак-чыларынын съездизин болгаш конференциялар со-густу. Ол делегатынын арзаына клубтарын, библио-текаларын, музейлерин, уран чүдүдү, кинон, паргаларын болгаш ном салгыларынын амылдакчыла-ры болгаш оон-даа өскөдөр баар.

1967 ЧЫЛДА „КОММУНИСТ“ ЖУРНАЛ

1967 чылда СЭП ТН-ның теоретиктиг болгаш политиктиг «Комму-нист» журналының кичээлгелерин төөгү СЭП-ниң XIII съездизиниң шиктирилгенин, Октябрының социалисттиг Улут революциясы-ның 50 чыл оюнга болгаш В. И. Ленинниң төртүткөн хунуеде бээр 100 чыл болуруна холбаштыр-ган материалдарын чырыдыр тур-густулар.

Марксизм-ленинизм философия-ның (диалектиктиг болгаш төөгү материализминин, этиказын, эсто-тикасын, амы бөйдүс эртериниң философия айтырылдарынын), поли-тиктиг экономияны, үлөтүрүп болгаш кады амыл-агымын тодар-гай экономияны, СЭП төөгү-тү-тү, партия амылдарынын, соци-алист культураның, литерату-раны болгаш уран чүдүдү, делегей амылдарынын айтырылдарынын таалам-биле чүдүлгөсү үргүлүт пар-лаар бодол турар.

«Политтиктиг экономияның чуугула айтырылдарынын таалам-биле эртем-теретиктиг семинар» деп башкыту-журналга чоокуу теле кылар. Ком-мунист тургузушкунуң сорулга-

культура албан черлериниң амыл-маны практиканын калба-биле бүгү таалам түнөп чырыда, амылчы чоннарын коммунисттиг кижизилгелерин оларын ро-люн бедидер таалам-биле тодаргай кемчелерин айтыр.

Съездизиниң делегатынын областтарын, крайларын, республикаларын (АССР-лерин) болгаш хоорайлар-нын Москвага болгаш Ленинградка культуру амылдак-чыларынын съездизин болгаш конференциялар со-густу. Ол делегатынын арзаына клубтарын, библио-текаларын, музейлерин, уран чүдүдү, кинон, паргаларын болгаш ном салгыларынын амылдакчыла-ры болгаш оон-даа өскөдөр баар.

«Политтиктиг экономияның чуугула айтырылдарынын таалам-биле эртем-теретиктиг семинар» деп башкыту-журналга чоокуу теле кылар. Ком-мунист тургузушкунуң сорулга-

культура албан черлериниң амыл-маны практиканын калба-биле бүгү таалам түнөп чырыда, амылчы чоннарын коммунисттиг кижизилгелерин оларын ро-люн бедидер таалам-биле тодаргай кемчелерин айтыр.

Съездизиниң делегатынын областтарын, крайларын, республикаларын (АССР-лерин) болгаш хоорайлар-нын Москвага болгаш Ленинградка культуру амылдак-чыларынын съездизин болгаш конференциялар со-густу. Ол делегатынын арзаына клубтарын, библио-текаларын, музейлерин, уран чүдүдү, кинон, паргаларын болгаш ном салгыларынын амылдакчыла-ры болгаш оон-даа өскөдөр баар.

«Политтиктиг экономияның чуугула айтырылдарынын таалам-биле эртем-теретиктиг семинар» деп башкыту-журналга чоокуу теле кылар. Ком-мунист тургузушкунуң сорулга-

культура албан черлериниң амыл-маны практиканын калба-биле бүгү таалам түнөп чырыда, амылчы чоннарын коммунисттиг кижизилгелерин оларын ро-люн бедидер таалам-биле тодаргай кемчелерин айтыр.

Съездизиниң делегатынын областтарын, крайларын, республикаларын (АССР-лерин) болгаш хоорайлар-нын Москвага болгаш Ленинградка культуру амылдак-чыларынын съездизин болгаш конференциялар со-густу. Ол делегатынын арзаына клубтарын, библио-текаларын, музейлерин, уран чүдүдү, кинон, паргаларын болгаш ном салгыларынын амылдакчыла-ры болгаш оон-даа өскөдөр баар.

«Политтиктиг экономияның чуугула айтырылдарынын таалам-биле эртем-теретиктиг семинар» деп башкыту-журналга чоокуу теле кылар. Ком-мунист тургузушкунуң сорулга-

культура албан черлериниң амыл-маны практиканын калба-биле бүгү таалам түнөп чырыда, амылчы чоннарын коммунисттиг кижизилгелерин оларын ро-люн бедидер таалам-биле тодаргай кемчелерин айтыр.

Съездизиниң делегатынын областтарын, крайларын, республикаларын (АССР-лерин) болгаш хоорайлар-нын Москвага болгаш Ленинградка культуру амылдак-чыларынын съездизин болгаш конференциялар со-густу. Ол делегатынын арзаына клубтарын, библио-текаларын, музейлерин, уран чүдүдү, кинон, паргаларын болгаш ном салгыларынын амылдакчыла-ры болгаш оон-даа өскөдөр баар.

«Политтиктиг экономияның чуугула айтырылдарынын таалам-биле эртем-теретиктиг семинар» деп башкыту-журналга чоокуу теле кылар. Ком-мунист тургузушкунуң сорулга-

культура албан черлериниң амыл-маны практиканын калба-биле бүгү таалам түнөп чырыда, амылчы чоннарын коммунисттиг кижизилгелерин оларын ро-люн бедидер таалам-биле тодаргай кемчелерин айтыр.

Съездизиниң делегатынын областтарын, крайларын, республикаларын (АССР-лерин) болгаш хоорайлар-нын Москвага болгаш Ленинградка культуру амылдак-чыларынын съездизин болгаш конференциялар со-густу. Ол делегатынын арзаына клубтарын, библио-текаларын, музейлерин, уран чүдүдү, кинон, паргаларын болгаш ном салгыларынын амылдакчыла-ры болгаш оон-даа өскөдөр баар.

«Политтиктиг экономияның чуугула айтырылдарынын таалам-биле эртем-теретиктиг семинар» деп башкыту-журналга чоокуу теле кылар. Ком-мунист тургузушкунуң сорулга-

культура албан черлериниң амыл-маны практиканын калба-биле бүгү таалам түнөп чырыда, амылчы чоннарын коммунисттиг кижизилгелерин оларын ро-люн бедидер таалам-биле тодаргай кемчелерин айтыр.

Съездизиниң делегатынын областтарын, крайларын, республикаларын (АССР-лерин) болгаш хоорайлар-нын Москвага болгаш Ленинградка культуру амылдак-чыларынын съездизин болгаш конференциялар со-густу. Ол делегатынын арзаына клубтарын, библио-текаларын, музейлерин, уран чүдүдү, кинон, паргаларын болгаш ном салгыларынын амылдакчыла-ры болгаш оон-даа өскөдөр баар.

«Политтиктиг экономияның чуугула айтырылдарынын таалам-биле эртем-теретиктиг семинар» деп башкыту-журналга чоокуу теле кылар. Ком-мунист тургузушкунуң сорулга-

«Чаартычмы»

В. Мольбининиң фототуду

РЕСПУБЛИКА ЧЕМПИОНУ

Эң соолгу ужурашкынына чедир кайы команда чемпион болуру баш удуз билер берге турган. Чүд дээрже, республи-аның эң шилдене ийн командасы — «Динамо»-биле «Спартак» баш-тайгы хунуң ужурашкынында-ла 3:3 саным болуп, хайым кымдыр ойнаш, каймы-даа артык оюнуларын аштырышкы чок ойнап келгенер. Чемпион атты ху-салым эң соолгу: «Ди-намо» — Туран, «Спартак» — Ак-Довурак командаларын ужу-рашкынына чедир хаммааржы турган.

«Динамо» туранчыларга удуз боттарынын эң күштүг составын үндүргөн. Оюнуң баштайгы минуталарында эгелен динамовчулар бир дем-биле бурунгаарлап, удурашкынынын халдазын уду-дараа штурман, тилгелде дөш бүгү күжүн,